

Nr 173.

Av herr **Carlström m. fl.**, om anslag till statsbidrag till inköp av konstgödsel i de fyra nordligaste länen.

Vid 1938 års riksdag väcktes ett antal motioner med förslag om åtgärder till förbättrande av jordbruket i Norrland.

I den allmänna motiveringen för motionernas yrkanden och förslag framhölls, att norrlandsproblemet under de senaste åren allt oftare ställts under diskussion. Sedan den ekonomiska krisen övervunnits hade det åter aktualiserats, emedan norrlandsbefolkningen i stor utsträckning ställts utanför konjunkturförbättringen och kommit i relativt sämre läge än tidigare. »Det fattiga Norrland» hade blivit ett uttryck, som med tanke på befolkningens ofta karga och knappa levnadsvillkor hade alltför mycket fog för sig. Att så långt sig göra låter söka utjämna skillnaden i levnadsvillkor mellan Norrland och övriga landsdelar måste därför bli en av statsmakternas allra viktigaste uppgifter i en sant nationell politik.

Sammanfattningsvis uttalades då:

»Den omfattande och allsidiga hjälp till Norrland, som vi finna av nöden, motiveras ej blott av Norrlands speciella förhållanden och nödvändigheten att i största möjliga mån bringa dess befolkning i ekonomisk och social paritet med befolkningen i det övriga landet. Den är även en gärd av rättvisa mot alla strävsamma människor i de stora viddernas land som böra erhålla bevis på den samhörighetskänsla, som inbyggare i andra landsdelar hysa för dem. Den är dock framför allt ett slags clearing mellan den stora del av nationalinkomsten, som hänförs sig till den norrländska exportindustrien, och den norrlandsbefolkning, som på grund av förhållandenas makt ej direkt kan profitera av Norrlands naturrikedomar utan får leva under torftiga levnadsbetingelser. En större återbäring till Norrland kan ske, men den bör företrädesvis lämnas för produktiva ändamål och i form av hjälp till självhjälp.»

Dessa synpunkter ha i år fullt ut samma bärkraft som i fjol. Från statsmakternas sida har endast en obetydlighet åtgjorts för att giva Norrland rättvisa. De i fjolårets norrlandsmotioner framförda önskemålen blevo av riksdagen blott i ringa omfattning beaktade. Alltjämt återstå en rad olösta problem, där statsmakterna synas böra ju förr dess hellre med kraft ingripa.

De uppgifter vi syfta på sammanhänga främst med det norrländska jordbrukets rationella utveckling. Det norrländska jordbruket bör och måste göras så bärigt att flykten från jordbruket upphör. Vid planerandet av de statliga åtgärderna får man dock beakta skillnaden mellan dem, som en-

bart leva av jordbruk, och dem, som alltid måste lita till biinkomster i större eller mindre utsträckning, och för vilka jordbruket till största delen består i levsmedelsproduktion för den egna familjens räkning. Om man undersöker den första gruppen, som man finner i kustbandet och efter älvdalarna, så skall man finna att deras jordbruk ofta äro för små. Den odlade arealen är för liten för att kunna föda så många kor, att produktionsmängden förlår för att tillföra jordbrukaren en kontant inkomst tillräcklig för förräntning av i jordbruket nedlagt kapital och arbete. Här böra möjligheterna för en ökning av de självständiga jordbrukens areal övertäckas. Vad åter beträffar den typ av jordbruk, där jorden brukas endast för att skaffa livsmedel för familjens behov, råder ett annat förhållande. Dessa jordbruk äro ej så känsliga för de jordbruksekonomiska skiftningarna. Men de äro desto känsligare för en kris inom industrien, därför att familjernas väl och ve sammanhänger med kontantinkomster från arbetet i skogen eller vid någon industriell inrättning. För dessa jordbrukare är det ett livsvilkor att industrien har en jämn avsättning för sina produkter eller att eljest för deras räkning lämpliga krisberedskapsarbeten anordnas.

Gemensamt för båda typerna av jordbruk är behovet av skog till husbehov och helst även något till avsalu. Gemensamt för dem båda är också att de behöva större statsbidrag till nyodling m. m. och ändrade grunder för dessa bidrag. Då emellertid egnahemsutredningen sysslat med denna fråga och proposition i ärendet torde vara att vänta, anse vi oss nu icke böra väcka något förslag härom. Mycket kan göras för att utvinna ny odlingsbar mark eller dränera vattensjuk mark genom att i ökad utsträckning understödja vattenavledningsarbeten. De fraktbidrag till konstgödsel, som fjolårets riksdag med anledning av en av de väckta motionerna beviljade, ha alltför liten praktisk betydelse för att kunna uppmuntra till ökad odling av foderväxter och därmed göra Norrland mera oberoende av inköp av fodermedel och kraftfoder. De böra kompletteras med statsbidrag för inköp av konstgödsel. För att i ökad omfattning åstadkomma en rationell vård av jordbrukarnas skogar bör slutligen den hittillsvarande anslagsramen vidgas och bidrag utlämnas även till röjningsgallring i tätväxande ungskog.

En annan fråga av stor betydelse för de norrländska jordbrukarna är ett rationellt ordnande av potatishandeln. Inom den specifikt norrländska jordbruksdriften är nämligen produktionen av matpotatis nära nog den enda saluprodukten från växtodlingen, och erfarenheten har givit vid handen, att vid rationell odling, sortering och lagring kan i Norrland frambringas matpotatis av allra högsta kvalitet. Vid sådant förhållande synes det oss angeläget att sådana åtgärder vidtagas bl. a. för potatisens sortering och lagring, att den norrländska potatisen kan vinna största möjliga spridning. Vi avse att i särskild motion begära anslag härför.

Vad beträffar önskemålet att uppmuntra anläggandet av hemträdgårdar

ansåg fjolårets riksdag, att detta kunde tillgodoses genom anslag av de 800 000 kronor ur jordbrukets prisregleringsfond, som ställts till de norrländska länens förfogande. Vi vilja gärna tolka detta uttalande så att tillräckliga medel finnas disponibla och sakna vid sådant förhållande anledning att nu begära särskilt anslag för ändamålet.

Till sist vilja vi i detta sammanhang i all korthet framhålla att varken frågan om förädlingsindustrier i övre Norrland eller de norrländska ödebygdernas kommunikationsproblem ännu bragts ens i närheten av en rimlig lösning. Statsåtgärder kunna övervägas och bära utredas beträffande möjligheten av en högre förädling såväl inom trävaruindustrien som inom järnindustrien på den plats, där råvarorna framställas. I hög grad angeläget är också att anslag beviljas till byggande av enklare utfartsvägar för isolerade gårdar i avlägset liggande bygder. Då kungl. Maj:t i statsverkspropositionen bebådade åtgärder för enskilda vägar, anse vi oss dock kunna avstå från att nu motionera om anslag för ändamålet.

Ovan har framhållits att staten borde såsom av oss i fjol föreslogs i de fyra nordligaste länen lämna bidrag till inköp av konstgödsel i analogi med om än i andra former än vad hittills utgått för kalk. Detta vore desto mera påkallat som jordbrukarna i de nordligaste länen därigenom skulle stimuleras till odling av fodermedel och bliva mera oberoende av inköp från utlandet av fodermedel eller foderkakor. I fjol begärdes ett förslagsanslag för ändamålet på 700 000.

Lantbruksstyrelsen framhöll i sitt yttrande över motionen, att lokala gödslingsförsök visat, att de norrländska jordarna äro i mycket hög grad tack samma för konstgödsel. Behovet av fosfat och kalialter är sålunda betydligt större i Norland — särskilt å dess myrodlingar — än i jordbruksbygderna i södra och mellersta Sverige. »Även om kvävebehovet i Norrland till följd av karaktären av dess växtodling icke är fullt så stort som annorstädes, är emellertid detta behov hittills i så ringa grad tillgodosett, att det för närvarande synes särskilt angeläget, att användningen av kvävegödselmedel stimuleras.»

Lantbruksstyrelsen ansåg dock icke subsidieformen vid inköp vara den bästa lösningen av konstgödsel frågan utan förordade en avsevärt vidgad praktisk undervisningsverksamhet för vägledning i bl. a. rationell konstgödsel användning.

Jordbruksutskottet, som ansåg de av lantbruksstyrelsen i fråga om subsidieformen uttalade farhågorna i viss mån överdrivna, biträdde i princip förslaget om anvisande av statsbidrag till inköp av konstgödsel i de fyra nordligaste länen. Utskottet fann emellertid ett system med fraktbidrag verka mera rättvist och tillstyrkte ett förslagsanslag av 200 000 kronor för sändningar av för jordbruket i de fyra nordligaste länen avsedd konstgödsel från hamnar i dessa län. Detta blev också riksdagens beslut.

Redan vid andrakammardebatten i ärendet yppades farhågor för att

fraktbidragen icke skulle få någon större betydelse för de norrländska jordbrukarna. Hjälpens kunde ingalunda beräknas få den effekt, som fallet blivit, om motionärernas förslag bifallits. Inga fraktbidrag skulle få utgå för transport med lastbilar. Men i praktiken anlätades just lastbilar och endast sällan järnväg. Det framhölls i debatten såsom sannolikt, att endast en del av Lappland komme att kunna utnyttja statsbidraget ifråga om järnvägs- trafik och att det komme att inskränka sig till omkring 25 %.

En nyligen av Norrbottens Lantmannaförbund verkställd utredning bestyrker riktigheten av dessa farhågor. Enligt den av Kungl. Maj:t utfärdade kungörelsen gälla från den 1 oktober 1938 å nedan angivna sträckor följande fraktbidrag å konstgödsel för Norrbotten:

Transportsträcka	Km.	Statsbidrag öre per 100 kg.	Norrb. Lantm. förb:s lev. säsongen 1937/38 i deciton	Beräknat bidrag härför i kr.
Haparanda—Hedenäset	54	2	150	3:—
» — Övertorneå	73	6	350	21:—
» — Kuivankangas	81	7	150	10:50
» — Juokeengi	100	11	400	44:—
» — Svanstein	110	13	100	13:—
» — Pajala	189	26	50	13:—
Luleå—Lakaträsk	96	10	400	40:—
» — Murjek	123	16	1 000	160:—
» — Nattavaara	157	22	1 050	231:—
» — Gällivare	204	30	5 150	1 545:—
» — Jokkmokk	305	45	1 200	540:—
» — Kiruna	304	45	1 200	540:—
Piteå—Älvsbyn	52	1	600	6:—
» — Korsträsk	59	3	600	18:—
» — Arvidsjaur	225	33	5 500	1 815:—
Alby—Luleå	707	88	400	352:—
» — Vitvattnet	774	95	100	95:—
» — Haparanda	837	100	100	100:—
» — Gällivare	839	100	200	200:—
» — Älvsbyn	625	81	400	324:—
» — Piteå	677	86	600	516:—
» — Arvidsjaur	604	79	750	592:50
Summa	—	—	—	7 179:—

För stationer, som ligga närmare hamn än 52 km, utgår icke fraktbidrag. Varje sändning skall dessutom hålla minst 2 500 kg. Efter norrbottniska förhållanden innebär detta, att den enskilde, om han själv vill rekvirera sin gödning, icke kommer i åtnjutande av bidrag utan att samlastning ordnas.

De som närmast komma i åtnjutande av fraktbidragen äro de som bo utmed järnvägslinjerna. Norrbottens Lantmannaförbund påpekar, att frakt-

bidraget för en älvdal sådan som Kalix älvdal icke kommer att få någon praktisk tillämpning med undantag för kvävegödning från Alby och Ljungaverk, då järnvägen här skär älv dalen tvärsöver.

I ovan återgivna tabell återfinnas de för Norrbottens Lantmannaförbund viktigare mottagningsstationerna för konstgödsel. Av tabellen framgår, att lantmannaförbundet 1937—38 skulle ha kunnat gottgöra sina kunder i Norrbotten fraktbidrag med tillsammans c:a 7 000 kronor, vilket väl måste betecknas som särdeles blygsamt. Förhållandena i de tre övriga nordligaste länen gestalta sig med säkerhet på ungefär samma sätt som i Norrbotten.

Lantbruksstyrelsen har också för sin del i skrivelse den 10 oktober 1938 bekräftat, att fraktbidragen äro av skäligen ringa betydelse för det norrländska jordbruket. Styrelsen skriver:

Medelsförbrukningen för ifrågavarande ändamål under innevarande budgetår kan ännu icke tillförlitligen beräknas. Av lantbruksstyrelsen i enlighet med de för anslagets användning gällande föreskrifterna utförda beräkningar giva emellertid vid handen, att förbrukningen icke torde komma att överstiga 75 000 kronor.

Ifrågavarande bidragsverksamhet synes icke komma att bli av nämnvärd betydelse för jordbrukarna i de egentliga jordbruksbygderna utefter kusten, till vilka konstgödseln i stor utsträckning plägar transporteras med lastbil och endast å korta sträckor fraktas å järnväg. För det mindre antal jordbrukare, som äro bosatta i lappmarken samt i Jämtland, torde däremot konstgödseln med anlitan de av ifrågavarande fraktbidrag kunna förbilligas med intill ungefär 1 krona per 100 kilogram. Bidragsverksamhetens betydelse för jordbrukets lönsamhet i de fyra nordligaste länen torde således bli av skäligen ringa. Därest anslag för ändamålet likväl anses böra anvisas, synes detsamma böra beräknas till nysnämnda belopp, 75 000 kronor.

Vill man främja det norrländska jordbruket, kan av detta yttrande endast en slutsats dragas. Fraktbidragssystemet måste utbyggas med statsbidrag för inköp av konstgödsel. Kungl. Maj:t har dragit en annan slutsats. Kungl. Maj:t har i statsverkspropositionen, nionde huvudtiteln, punkt 107, skurit ned det av fjolårets riksdag anvisade fraktbidragsanslaget från 200 000 kr. till 75 000 kr. och föreslår samtidigt, att det minskade anslaget skall få tagas i anspråk av samtliga norrländska län samt delar av Kopparbergs och Värmlands län.

Därmed skulle man helt förlora ur sikte det mål, som fjolårets motionärer och delvis även jordbruksutskottet uppställde, nämligen att verksamt förbilliga gödselinköpen för jordbrukarna i de fyra nordligaste länen. Vi finna oss under dessa omständigheter nödgade vidhålla yrkandet om anslag till statsbidrag för sådana inköp.

Lantbruksstyrelsen riktade mot det i fjol föreslagna inköpssystemet den anmärkningen, att genom att bidragen satts lika stora för alla slag av konstgödselmedel de bleve förhållandevis större för fosfat och kalialter än för kvävegödselmedel och därför kunde befaras medföra en ytterligare förskjut-

ning av förbrukningen utav konstgödsel till förmån för framför allt superfosfat. Det kan ligga något berättigat i denna anmärkning. Utan tvivel är frestelsen stor för jordbrukarna att köpa det billigaste gödselmedlet oberoende av vilken effekt detta kan medföra. För att åstadkomma en lämplig avvägning föreslå vi därför att bidragsbeloppen för de olika konstgödselslagen beräknas i form av en för samtliga gödselslag gemensam procent på gällande marknadspriser.

För bestämmandet av denna procent är det av betydelse att äga kännedom om förbrukningen av konstgödsel i de fyra nordligaste länen. Från Svenska Lantmännens Riksförbund ha vi mottagit följande ungefärliga upptaxering därav för budgetåret 1 juli 1937—30 juni 1938:

Kalisalter.

Norrbotten	1 500 ton	
Västerbotten	2 000 »	
Västernorrland	2 000 »	
Jämtland	1 000 »	6 500 ton

Fosforsyrade gödselmedel.

Norrbotten	5 500 ton	
Västerbotten	5 000 »	
Västernorrland	6 500 »	
Jämtland	2 500 »	19 500 ton

Kvävegödselmedel.

Norrbotten	2 500 ton	
Västerbotten	2 500 »	
Västernorrland	2 000 »	
Jämtland	500 »	7 500 ton

Summa 33 500 ton.

Siffrorna äro vad beträffar länsfördelning och gödselmedelslag approximativa. Den totala förbrukningen, 33 500 ton, torde däremot vara nära exakt.

Vi föreslå att förutom nu utgående fraktbidrag lämnas ett bidrag i fråga om Norrbotten om 25 % på inköpspriset och till jordbrukarna i de tre övriga nordligaste länen om 20 % vid inköp av konstgödsel. Med nuvarande marknadspris och en konstgödselmedelförbrukning av den storlek, som i det föregående angivits, torde man då kunna räkna med ett anslagsbehov av omkring 700 000 kronor. Då en ransonering av de anslagna medlen skulle vara förenad med stora svårigheter och dessutom strider mot det allmänna syftemålet med denna stödverksamhet bör anslaget erhålla karaktären av förslagsanslag.

Med hänvisning till vad ovan anförts hemställa vi,

att riksdagen under nionde huvudtiteln till en ny anslagspost: Bidrag till inköp av konstgödsel i de fyra nordligaste länen, måtte bevilja ett förslagsanslag av 700 000 kronor att disponeras enligt av oss ovan angivna grunder.

Stockholm den 23 januari 1939.

C. Fr. Carlström.

Leon Hagström.

J. B. Johansson.

Nils Gabrielsson.

A. O. Frändén.

Nils Holmström.

Bernhard Nilsson.

Torsten Caap.

Ivar Öman.
